

DE LOF VAN HET VERDWALEN

Op een middag in de voorzomer sta ik stil onder het indrukwekkende bladerdak van een uitgestrekt woud. Rechts verdwijnt een onduidelijk paadje (is het een wildwissel?) in het mos, links loopt er een dood onder brandnetels en recht voor mij is het struikgewas volkomen ondoordringbaar. ‘Het pad voert hier een naaldbos in,’ lees ik in mijn routebeschrijving, maar ik zie niet anders dan loofbomen om mij heen en foeter op de samensteller die blijkbaar geen spar of den van een beuk kan onderscheiden. ‘Bij paaltjes 95 c en 60 c rechtsaf,’ staat er. Er is echter geen paaltje te zien en opeens besef ik dat ik verdwaald ben. Wat nu? Is het niet het beste terug te keren naar waar ik nog op het rechte spoor was? Zeker, maar waar kwam ik ook weer precies vandaan?

De zon gaat schuil achter een dik wolkendek, dus ik kan niet schatten waar het noorden is. En dan: wat vind ik in het noorden? Op goed geluk zet ik door bosbessen en bosschages koers naar waar het iets lichter lijkt. Ik kom op een breder pad, ga naar links en bereik een brede, met steenslag verstevigde weg, die kaarsrecht door het bos voert. Het is zo’n weg waarover houtvesters de gevelde bomen afvoeren die aan beide zijden hoog opgestapeld gereed liggen voor vervoer. Kilometers ver kan ik hier naar weerszijden kijken, maar ik zie geen levende ziel. En nergens is een wegwijzer te bekennen.

Ik ben verdwaald. Automatisch pak ik mijn mobiele telefoon om deze bijzondere ervaring met thuis te delen. Het schermplje licht op: 'Netwerkbuiten bereik.' Geen bereik! Dan ben je tegenwoordig echt verdwaald. Op goed geluk besluit ik de weg naar rechts te volgen, en bespeur een licht gevoel van beklemming: stel dat ik nog uren moet lopen eer ik weer in de bewoonde wereld ben. En ik heb vanavond nog wel een belangrijke afspraak!

Als ik in de verte een kleine hoeve zie met paarden in de weide en een vrouw die ze verzorgt, zet ik het onwillekeurig op een holletje maar tot mijn teleurstelling verdwijnt ze in het bos voor ik haar aan kan roepen. Wel staat vlak bij het weiland een kleine ouderwetse handwijzer met de namen Genep, Kranenburg, Groesbeek. Ik kies voor dat laatste dorp, daar ben ik mijn tocht immers begonnen, en kom aan een majestueuze bosrand langs golvende akkers met uitzicht op een kerktorentje. Volgens mijn gidsje moet ik nu het dorp Frasselt zien, maar de kerk van Frasselt ken ik van eerdere wandelingen en die is het bepaald niet. Maar stevig doorstappend vind ik nog net voor zonsondergang een bushalte, waar een kwartier later een bus naar Nijmegen komt. Ik moet de neiging bedwingen om de chauffeur deelgenoot te maken van mijn avontuur. Verdwaald in Nederland!

Wat is eigenlijk verdwalen? In woordenboeken luidt onveranderlijk de nuchtere omschrijving: 'de weg kwijtraken'. Dat lijkt adequaat maar is het niet. Het voorvoegsel ver- duidt erop dat iets, zoals ook in: verwend, verloederd, verslaafd, vervallen, vergaan, volkomen uit de hand gelopen is. Wie verdwaalt, is even helemaal de kluts kwijt.

In de Ooijpolder

Ik ga te rade bij wandelroutemaker Vladimir Mars (geen pseudoniem). ‘Verdwalen is nog iets anders dan dwalen, John,’ legt hij uit. Daar heeft hij gelijk in. Dwalen is op goed geluk en eigen houtje door Gods mooie natuur struinen. Het woord heeft iets gelukzaligs. Dwalen is een gebied doorkruisen zonder vast plan, maar toch zonder onzekerheid over je uiteindelijke bestemming: daarginds zie je immers de kerktoren van het Belgische Kalmthout, dus achter je moet het Nederlandse dorp Huijbergen liggen. Wie verdwaalt weet niet alleen niet waar hij heen moet, maar ook niet waar hij vandaan kwam.

Zoals bleek had ik daar in het Reichswald met een uurtje flink doorlopen wel weer een dorp bereikt, maar de sensatie van het verdwalen had ik beleefd en die nam niemand mij meer af. Het is de sensatie van de onbestemdheid: aan een bosrand komen en niet weten hoe het dorp heet waarvan je

het torentje ziet, stilstaan bij een wegwijzer met daarop namen van oorden die je geen van alle iets zeggen, uitkijken over een golvend heideveld zonder enig idee hoe je verder moet om je bestemming te bereiken. Dat kan benauwend zijn, maar ook een grote opluchting: er is nu eens niemand die je voorschrijft hoe te lopen, eindelijk geen instantie die de wandelaar bij de hand neemt.

Zo ging de moeder van Martine Kamsma, redacteur van *NRC Handelsblad*, wandelen in Meijendel, niet ver van haar huis, waar alles uittentreuren bewegwijzerd is. Maar in bepaalde gedeelten van dat landgoed mag je niet zomaar komen. Zonder er erg in te hebben moet ze daar toch terechtgekomen zijn en wel een uur rondgedwaald hebben, niet wetend waar ze zich bevond, totdat een man in uniform haar aanhield en naar haar 'passe-partout' vroeg. Ze was in overtreding! Het kwam haar op een 'fikse boete' te staan, maar de man bood wel aan haar met zijn auto thuis te brengen. Dat baarde nog opzien in die deftige Wassenaarse wijk, maar ze zou de ervaring van het verdwalen 'voor geen goud gemist willen hebben'.

Martin Bril schreef in *Heimwee naar Nederland*: 'Verdwalen heeft als nadeel dat je de weg kwijt bent. Dit kan tot zenuwachtige toestanden leiden, en uiteraard tot tijdverlies. Maar een voordeel van verdwalen is dat je op de vreemdste plekken terecht kunt komen. Buiten de gebaande paden is de wereld vol verrassingen, niet alle even aangenaam, maar dat hoeft ook niet.'

De herberg is zoveel warmer als je er binnentreedt en niet al bij voorbaat wist dat je er over drie kwartier zou zijn, maar vermoeid bent en opgelucht na een ongericht, soms bijna radeloos dwalen door onbekend gebied. Verdwalen is een kortstondige bevrijding uit het keurslijf van een leven waarin al-

les bij voorbaat is vastgelegd en verzekerd, en risico's optimaal worden vermeden.

Verdwalen roept gevoelens op uit je kindertijd: het is eng maar ook spannend, een beetje angstaanjagend en tegelijk bevrijdend. Je staat er alleen voor. Het geeft een gevoel van beklemming maar ook van ongebondenheid. Je bent aan jezelf overgeleverd, kapitein op je eigen schip. En de wereld ligt voor je open.

TIPS

Het Reichswald is bij uitstek geschikt voor wie de kans wil lopen te verdwalen. Het natuurgebied op de grens van Nederland en Duitsland tussen Groesbeek, Gennep en Kranenburg (D) bestaat uit majestueuze, uitgestrekte wouden, doorsneden door wegen die allemaal sterk op elkaar lijken. Een mooi uitgangspunt voor voettochten door dit gebied is café Merlijn, dat pal op de grens bij het gehucht Grafwegen ligt en gemarkeerd wordt door een half-Nederlandse, half-Duitse vlag. Er hangt nog een zweem van de romantiek uit de tijd van smokkelaars en men vertelt u er graag het verhaal van de man die jarenlang zware vrachten op een fiets de grens overbracht, maar nooit betrappt werd op het smokkelen van contrabande - en die pas jaren later vertelde dat hij altijd fietsen had gesmokkeld. U kunt bij Merlijn parkeren.

Met openbaar vervoer is het Reichswald moeilijker te bereiken. Vanaf station Nijmegen kunt u de bus nemen naar Groesbeek / De Horst of naar Kranenburg (richting Emmerich) om vandaar naar de wouden te lopen.

Omdat in deze en volgende hoofdstukken door diverse ervaringsdeskundigen ook gewag is van gemaakt van de mogelijk-

heid om in en bij Meijendel te verdwalen: het gedeelte van dit duinreservaat dat de naam Meijendel draagt is vrij toegankelijk. Er is een bezoekerscentrum en een fameus pannenkoekenrestaurant. Voor het meer geheimzinnige gedeelte, met de namen Kijfhoek en Bierlap, heeft men een dagkaart nodig die in het bezoekerscentrum verkrijgbaar is. Er is parkeergelegenheid, het openbaar vervoer komt echter niet verder dan de halte Wittenburgerweg in Wassenaar, vanwaar men in een halfuur via de Meijendelseweg naar Meijendel loopt. Een mooie variant op de rondwandelingen die je daar kunt maken, is het volgen van het wit-rood gemarkeerde Hollands Kustpad vanaf Meijendel noordwaarts naar Katwijk (13 km), waar veel busverbindingen zijn en waarbij u spoedig na het begin van de wandeling aan uw rechterhand Kijfhoek en Bierlap vindt, waar u misschien kunt verdwalen!

VERDWALEN IN NEDERLAND

‘Je kunt in Nederland niet verdwalen.’ Ik heb het jarenlang verkondigd. Het was de achtste stelling van een lezing die ik regelmatig hield over wandelen in Nederland. Ik herinner mij een buurthuis te Vinkeveen, een dorps huis in Krabbedam en een bijeenkomst van de vereniging tot Nut van ’t Algemeen in Lobith waar, anders dan wij op school leerden, de Rijn niet ons land binnenkomt, dat gebeurt een paar kilometer eerder bij Tolkamer. Daar kun je, nadat je op het Pieterpad door de heuvels van het Montferland via Hoch-Elten het rivierdal in bent gewandeld, van een terras aan de kade uitzien op aken die stroomopwaarts ploegen, wit schuimend water rond de boeg, blaffend hondje in het gangboord, autootje op de achterplecht.

De secretaris van het Lobithse Nut bedankte mij voor de causerie met een vulpen in houten etui en reed mij terug naar het station in Arnhem. Onderweg vertelde hij hoe moeilijk het in Nederland was om, wanneer je eenmaal in de WAO bent beland, daar weer uit te komen. Hij was kraanmachinist, had een ongeluk gehad en wilde, eenmaal hersteld, maar al te graag weer aan de slag – waarbij hij echter buiten de verantwoordelijke instanties gerekend bleek te hebben, die de stelregel huldigden: eens WAO’er, voorgoed WAO’er. Hij was een klantje geworden van de uitkeringsinstantie, die hem niet

zomaar weer liet gaan; hij was verdwaald geraakt in de verzorgingsstaat. (U begrijpt: dit verhaal dateert uit het begin van de jaren negentig, toen PvdA-leider en minister van Financiën Wim Kok nog maar een eerste begin had gemaakt met het kortwieken van de arbeidsongeschiktheidsverzekering.)

In Krabbendam, ten noorden van Alkmaar, stond bij de gelegenheid tot vragen stellen na de pauze een oudere man op. Hij was boer, maar door de saneringen in de agrarische sector overstuurd geraakt, waarna zijn huisarts hem had aangeraden te gaan wandelen. Dat had hij gedaan, en hoe! Hij liep met gemak zo'n drieduizend kilometer per jaar. Op wat voor schoenen, werd er gevraagd. Hij tilde zijn voet op en wees: gewone lage zwarte leren herenschoenen. 'Als ik daarop elke dag over mijn erf kan lopen, kan ik er toch ook op wandelen?' Er was geen speld tussen te krijgen. Zo zette hij de modieuze wandelaars beschaamd, die menen niet te kunnen wandelen zonder zware juchtlere bergschoenen van enige honderden euro's.

Ik sluit niet uit dat ik zelf degene was die de oude boer naar zijn schoenen vroeg, want ik steek graag de draak met de overdreven outfit voor de wandelende voet. Tijdens de Op Pad Beurs, thans Fiets- en Wandelbeurs geheten, komen de échte wandelaars zelfs op zware bergschoenen naar de RAI of het Haagse Congresgebouw, waar hoogteverschillen noch de ondergrond daar enige aanleiding toe geven. Het is net als toen ik als jongen ging kijken bij hockeywedstrijden in ons dorp en mij opviel dat sommige toeschouwers hun eigen hockeystick van huis hadden meegenomen en daarop achteloos leunden, al was er geen sprake van dat ze een partijtje gingen spelen. Het was een signaal dat ze niet zomaar een kijkje kwamen nemen, maar echt tot de wereld van de hockeysport be-

hoorden. Op die beurs heet ik de toehoorders op de eerste rij met hun volumineuze schoeisel daarom speciaal welkom: blij dat de ware gelovigen van het wandelen ook van de partij zijn. Maar ik dwaal af.

Als het waar zou zijn dat je in Nederland niet kunt verdwalen, is dit dan een voor- of een nadeel? Er zijn meer mensen bang om te verdwalen dan je zo zou denken. In mijn geboortedorp aan de oostelijke Veluwezoom kwam kort na de Tweede Wereldoorlog naast ons een echtpaar wonen, afkomstig van de Zuid-Hollandse eilanden. De man werkte op kantoor bij Shell, wat voor mijn moeder even een bittere pil was omdat haar vader enige jaren daarvoor was doodgereden door een tankauto van deze firma. Het olieconcern had nooit enige schadevergoeding willen betalen, omdat de chauffeur staande hield dat mijn opa zijn hand niet had uitgestoken, en bewijs dan maar eens het tegendeel. Maar 'de familie Labeur' zoals we hen noemden, al hadden ze geen kinderen, bleek reuze aardig, behulpzaam en gastvrij, al was alles in hun huis zo pijnlijk netjes dat je je er nauwelijks durfde te verroeren.

De Bosweg waaraan wij woonden liep zoals de naam al aangeeft, naar het bos en wat mij als kind treurig stemde was dat de Labeurs dat bos niet in durfden. In de eerste plaats vanwege het duidelijke verbod op bordjes aan de toegangswegen naar het bos. Weliswaar kon ik hen uitleggen dat – zoals ik van een boswachter had gehoord – die bordjes er niet stonden om onschuldige wandelaars te weren, maar alleen om stroppers in de kraag te kunnen vatten. Iemand die zich in het bos begaf met de bedoeling wild te stropen was moeilijk op heeterdaad te betrappen, maar de veldwachters kenden hun pap-

penheimers en als ze een bekende stroper in het bos zagen konden ze hem bekeuren wegens overtreding van artikel 461 Wetboek van Strafrecht. Andere wandelaars werden permanent 'gedoogd'.

Maar de Labeurs waren gezagsgetrouwe mensen die zich hielden aan de letter van de wet. Bovendien waren ze bang om te verdwalen. Op de eilanden waar ze vandaan kwamen kon je kilometers ver om je heen kijken, maar in hun nieuwe bosrijke omgeving benam dicht struikgewas je al spoedig het zicht. Dat vonden ze eng. Hoe graag had ik ze achteraf de boodschap meegegeven dat je in Nederland nu eenmaal niet kunt verdwalen!

Hier past een intermezzo. De Bosweg zette zich op de kruising met de Ringallee kaarsrecht voort in een onverhard pad door het bos, een eeuwenoud kerkenpad, waarover in vroeger eeuwen de horigen van het kasteel Rosendaal te voet ter kerke gingen naar de Oude Jan, een prachtig tufstenen kerkje aan de rand van de uiterwaarden van de IJssel. De Rozendaalse beek liep er helemaal langs, met zo kristalhelder water dat er rivierkreeftjes in leefden. Toen die later uitgestorven bleken is nog een poging gedaan het rivierkreeftje er opnieuw een biotoop te verschaffen, maar dat mislukte – ad niet minder dan een miljoen. Er was toen veel geld, zowel voor de WAO als voor rivierkreeftjes.

Aan het begin van dat kerkenpad bevond zich in mijn jeugd de ruïne van een villa, waarop in de oorlog een v1 was neergestort. Het is een van mijn oudste herinneringen: die gloeiende strepen 's avonds tegen de donkere hemel, op weg naar Engeland, en dan later die vuurgloed. Als kinderen speelden